

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม*

THE DEVELOPMENT MODEL OF BUDDHIST IDENTITY FOR BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS TO INCREASE ROLE MODELS FOR SOCIETY

สงัด เชียงจันทิก*, พระพิทักษ์ แฝงโกฏ, อุเทน ลาพิงค์, พระอาทิตย์ อินทร์ดี

Sangad Chienjuntuk*, Phra Phithak Faengkot, Uten Larping, Phra Artit Intib

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เชียงใหม่ ประเทศไทย

Graduated School, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: sangadchienjuntuk2519@gmail.com

*Tel: 097-923-8152

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) สร้างรูปแบบ 3) ทดลองรูปแบบ และ 4) ประเมินผลรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ร่วมกับผสมผสานวิธี (Mixed Methods) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ศิษย์เก่า จำนวน 249 คน ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 51 คน และนักศึกษาปัจจุบัน รวมจำนวน 86 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิตและอาจารย์ประจำหลักสูตร รวม 30 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาจากการสุ่มแบบบังเอิญ สุ่มครึ่งใจ และเลือกแบบเจาะจง ตามความเหมาะสมของแต่ละระยะการวิจัย เครื่องมือสำคัญ คือ รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ (B.A.L.I. Model) และคู่มือการใช้รูปแบบ ร่วมกับแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินและแบบบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Wilcoxon signed-rank test และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บัณฑิตมีอัตลักษณ์ดี ความมีระเบียบวินัย รู้รักสามัคคีและมีจิตสาธารณะโดดเด่น ส่วนองค์ความรู้ในหลักธรรมและการนำไปเผยแผ่ควรพัฒนาไปพร้อมกันกับความรอบรู้วิชาการทั่วไป 2) B.A.L.I. Model ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ความสามารถในการเผยแผ่และต้นแบบพุทธชนต่อสังคม 3) จากการทดลอง ผลทดสอบความรู้หลักธรรมก่อนและหลังมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ และผลทดลองทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยรวมดีมาก ซึ่งด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคมโดดเด่นสูงสุด และ 4) B.A.L.I. Model ได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด เพราะสามารถเปลี่ยนนักศึกษาจาก “ผู้รู้ธรรม” ไปสู่ “ผู้เป็นแบบอย่าง” ได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนา, พุทธอัตลักษณ์, มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา, บุคคลต้นแบบ

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Study the status of Buddhist Identity among Buddhist university students, 2) Develop a model for developing Buddhist identity, 3) Implement the model, and 4) Evaluate the effectiveness of the model for developing Buddhist identity among Buddhist University students to increase role models for society. The study employed a Research and Development (R&D) design combined with a Mixed Methods approach. The sample consisted of 249 alumni, 51 graduates and 86 current students. Key informants were alumni, graduate employers, and program teachers, all 30 individuals along with 10 experts. The samples and key informants were selected through convenience sampling, voluntary basis and purposive sampling, as appropriate for each phase of the research process. The essential instruments included the B.A.L.I. Model for Buddhist Identity Development, its implementation manual, questionnaires, interview forms and evaluation forms. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Wilcoxon signed-rank test and content analysis. The research results showed that 1) Graduates possessed positive identity characteristics, particularly in discipline, unity, and public service mind. However, knowledge of Buddhist principles and missionary skills should be further developed alongside broader academic literacy, 2) The developed B.A.L.I. Model consisted of four components: Buddhist Literacy, Application of Dhamma, Leading for Information and Inspired Role Model, 3) The implementation results showed a statistically significant difference between pre-test and post-test scores on Buddhist Literacy, while all four components were excellent overall, specifically, the “Inspired Role Model” component emerged as the most outstanding and achieved the highest rating, and 4) The B.A.L.I. Model was evaluated at the highest level, as it effectively transformed students from “Buddhist Scholars” into “Buddhist Role Models” within society.

Keywords: Model, Development, Buddhist Identity, Buddhist University, Role Model

บทนำ

ศาสนา ประกอบด้วย ความเชื่อที่มีเหตุผล พิธีกรรม หลักคำสอน ที่มีพัฒนาการและสืบทอดต่อเนื่อง กลายเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นเครื่องหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมเป็นผู้มีคุณธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปัญโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งในด้าน สังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม และประเพณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการสร้างวัดวาอารามและพระพุทธรูปจำนวนมาก อันเกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชาติไทย (พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสุโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2560) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

มุ่งการเข้าใจปัญหาชีวิตและการดับทุกข์โดยใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง แนวคิดสำคัญ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และการตระหนักถึงกฎแห่งกรรม ตลอดจนถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความกตัญญู พรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างสังคมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางพื้นฐานในการดำเนินชีวิต คือ การรักษาศีล 5 ควบคู่กับการปฏิบัติธรรม 5 หลักปฏิบัติที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ สำหรับอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความพ้นทุกข์

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปให้มีความรู้ทั้งด้านหลักธรรมและวิชาการสมัยใหม่ในสังคมไทย มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปเผยแผ่แก่สังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ขณะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมุ่งบูรณาการการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาปัญญา คุณธรรม และพุทธนวัตกรรมการพัฒนาสังคม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563) ทั้งสองแห่งมีการบูรณาการหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรและรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงยังกำหนดรายวิชาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัย เป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการตลอดช่วงชีวิต (Lifespan Developmental Theory) ของ Baltes, P. B. ที่เห็นว่าพัฒนาการของมนุษย์เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดชีวิต มิได้สิ้นสุดแค่วัยเด็ก (Baltes, P. B., 1987) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ที่เสนอว่ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องรับประสบการณ์ตรงเสมอไป เพราะสามารถเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเรียนแบบจากผู้อื่นได้ (Bandura, A., 1971)

จากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง พบว่า มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการบูรณาการหลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวัน องค์การ การศึกษาและการพัฒนาคุณลักษณะ เช่น การศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามนวัตลักษณ์นิสิตของมหาวิทยาลัย (สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ, 2562) การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามลักษณะทางพระพุทธศาสนา หรืออีกด้านหนึ่งมุ่งไปที่การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาสังคม เช่น การศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ (พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ) และพระมหาธีระชัย สุจิตโต, 2568) การศึกษาการบูรณาการพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจและอัตลักษณ์อย่างยั่งยืน (ทนุธรรม เพชรพงษ์ และกิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, 2569) เป็นต้น และจากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ระดับหลักสูตร สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ Criterion 8 - Output and Outcomes ได้รับผลประเมินจากกรรมการเพียง 2 คะแนน ส่วนสาขาวิชาการสอนภาษาไทย วิทยาเขตศรีล้านช้างก็ได้รับคะแนนประเมินจากกรรมการเพียง 2 คะแนนเช่นกัน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567) นอกจากนี้ งานวิจัยจำนวนมากยังให้ความสำคัญกับการศึกษาผลลัพธ์เชิงคุณธรรมและการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก ขณะที่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ “พุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษา” จากบุคคลโดยรอบในทางสะท้อนผลถึงเป้าหมายของการผลิตบัณฑิตตามปณิธาน สะท้อนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม พฤติกรรม การส่งต่อหลักธรรมและการเป็นผู้นำตามแนวพุทธ อีกทั้งยังขาดการนิยาม “พุทธอัตลักษณ์” ในฐานะตัวตน (Identity) ที่สะท้อนความเป็น

นักศึกษาในสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน และยังไม่ปรากฏรูปแบบหรือโมเดลที่ชัดเจนสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ทั้งในมิติของการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการมีส่วนร่วมของชุมชนการเรียนรู้ อีกทั้งในระบบประเมินคุณภาพการศึกษาระดับสถาบันของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง กลับพบว่า มีระบุเกณฑ์การประเมินในองค์ประกอบที่ 1 การผลิตบัณฑิต เกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ แต่มุ่งเน้นไปที่การสอบผ่านภาษาอังกฤษและทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มิได้มุ่งเน้นคุณลักษณะด้านพุทธอัตลักษณ์เลย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567); (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567)

ท่ามกลางกระแสความผันผวนทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก การพุ่งทะยานของพัฒนาการทางเทคโนโลยีดิจิทัล สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตจริยธรรม ความรุนแรง ติดบริโภคนิยม ตลอดจนถึงการทุจริตคอร์รัปชัน มุ่งเน้นความสำเร็จภายนอกมากกว่าคุณค่าภายใน สะท้อนผลเป็นความแตกแยกและไม่ไว้วางใจกันในสังคม ซึ่งในบริบทเช่นนี้ “บุคคลต้นแบบพุทธชน” จะเป็นกลไกทางศีลธรรมที่สำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้คน เพราะมนุษย์เรียนรู้ผ่านตัวอย่างมากกว่าคำสอน ตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ที่ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเลียนแบบจากผู้อื่นได้ (Bandura, A., 1971) การดำเนินชีวิตด้วยความซื่อตรง เมตตา และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะยืนยันความดีและคุณธรรมว่ายังมีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้จริง ดังนั้น การวิจัยองค์ประกอบของพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนาแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ในกระบวนการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในมุมสะท้อนกลับเพื่อส่งผลต่อการพัฒนานักศึกษาให้มีทั้งปัญญา คุณธรรม และพฤติกรรม ตามแนวพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่มีพุทธอัตลักษณ์และสามารถเป็นบุคคลต้นแบบของสังคมได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม
3. เพื่อทดลองรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม
4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ร่วมกับวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างศิษย์เก่าที่จบการศึกษาปีการศึกษา 2564 - 2565 - 2566 จำนวน 249 คน และผู้ใชบัณฑิต 51 คน ได้มาแบบสุ่ม

ตามความบังเอิญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิตและอาจารย์ประจำหลักสูตร รวม 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม อันประกอบด้วย การสอบถามข้อมูลทั่วไป ระดับความเห็น คิดเห็น พุทธอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นหรือตามการประเมินตนเองของบัณฑิต 7 ด้าน และข้อเสนอแนะ โดยผ่านการตรวจสอบ $IOC \geq 0.50$ และ แบบสัมภาษณ์โดยมีคำถามหลัก 4 ข้อ เกี่ยวกับความรอบรู้หลักธรรม การนำไปใช้ คุณลักษณะ ที่ปรากฏชัดและข้อเสนอแนะในการพัฒนาบัณฑิต ซึ่งผ่านการตรวจสอบ $CIV \geq 0.80$ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความสอดคล้องของแบบสอบถามทุกฉบับ โดยคัดออกเฉพาะแบบสอบถาม ที่ตอบไม่ครบถ้วนหรือมีลักษณะการตอบที่ไม่สอดคล้องกัน จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรม พัฒนาพุทธอัตลักษณ์ รวม 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนแบบตรวจสอบรูปแบบผ่านการประเมิน $IOC = 1.00$ และผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟาของครอนบาค .825 หลังเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความสอดคล้องของเนื้อหา จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษากับนักศึกษาปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 - 3 รวม จำนวน 86 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงสำหรับองค์ประกอบที่ 1 และได้มาโดยสมัครใจเข้าร่วมเมื่อทดลองทั้ง 4 องค์ประกอบ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ Pre-Post Test ความรอบรู้หลักธรรม 50 ผ่านการประเมิน $IOC = 1.00$ และค่าความยาก = 0.61 ระดับ ปานกลาง และกิจกรรม การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตามรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Wilcoxon signed-rank test ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนแบบประเมินรูปแบบมีผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างระหว่าง .735 - 864 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบพุทธอัตลักษณ์เพื่อศึกษาความมีคุณประโยชน์ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 86 คน ควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนด้วยการควบคุมให้อยู่ในห้องประชุม มีการลงทะเบียนเข้า - ออก และมีการบันทึกการร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม ซึ่งแบบประเมินผ่านการประเมิน $IOC = 1.00$ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพื้นฐานพุทธอัตลักษณ์ พบว่า บัณฑิตได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมและ คุณธรรมทางสังคมตามคติพจน์ของมหาวิทยาลัยจนมีความโดดเด่น ได้แก่ ความมีระเบียบ ความรักสามัคคี และมีจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม แต่ในทางตรงกันข้าม กลับพบว่า ความรอบรู้ ในหลักพุทธธรรมและความรอบรู้เชิงวิชาการตลอดจนถึงการนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดยังมีช่องว่างให้พัฒนาต่อไป เพื่อสนับสนุนส่งเสริมความลุ่มลึกทางวิชาการและทักษะการเผยแผ่ผ่านกิจกรรมหรือหลักสูตรอบรมเชิงลึก

ทั้งด้านองค์ความรู้หลักธรรมและทักษะเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความมั่นใจและภาวะผู้นำ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและสรุปความแตกต่างสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ตามความคิดเห็นของศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต โดยรวมทั้ง 7 ด้าน

รายการประเมินอัตลักษณ์	ศิษย์เก่า	ผู้ใช้บัณฑิต	สรุปความแตกต่าง
	$\bar{x}$	$\bar{x}$	
1. ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	3.66	3.66	เท่ากัน
2. ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.56	3.71	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
3. ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	3.72	3.98	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่าชัดเจน
4. ความเป็นผู้มีคุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	4.00	4.20	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
5. ความมีระเบียบวินัย	4.14	4.34	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
6. ความรู้จักสามัคคี	4.03	4.18	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	4.18	4.16	ใกล้เคียงกัน
รวม	3.90	4.03	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่าเล็กน้อยถึงปานกลาง

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินพุทธอัตลักษณ์ระหว่างบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตโดยภาพรวม พบว่า ส่วนมากผู้ใช้บัณฑิตประเมินพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตสูงกว่าบัณฑิต มีเพียงข้อ 1 ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม ที่มีผลประเมินเท่ากันทั้งบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต ในขณะที่ข้อสุดท้าย คือ ข้อ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมที่บัณฑิตประเมินตนเองให้ผลสูงกว่าผู้ใช้บัณฑิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และยังเผยให้เห็นว่า ความรอบรู้ในหลักธรรมและทักษะการนำหลักธรรมไปเผยแผ่ยังเป็นงานสำคัญที่ทำหายสำหรับการจัดการหลักสูตรและมหาวิทยาลัยจากการสัมภาษณ์ยังที่ระบุว่า “การได้ร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาบ่อย ๆ กับวัดและกินข้าวโรงทาน” ช่วยหล่อหลอมความประพฤติ ความมีวินัย ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน และมีจิตบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) Buddhist Literacy ความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานของการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ 2) Application of Dhamma: การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาจิตใจและการดำรงตนอย่างมีคุณค่า 3) Leading for Information ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นพัฒนาทักษะการสื่อสารและถ่ายทอดธรรมะด้วยวิธีการที่หลากหลายในบริบทสังคมร่วมสมัย และ 4) Inspired Role Model การเป็นต้นแบบพุทธชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการโดยมุ่งพัฒนาด้านให้มีคุณลักษณะพุทธชนต้นแบบและสร้างแรงบันดาลใจแก่สังคม เรียกว่า B.A.L.I. Model ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่ามีความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด เพราะมุ่งพัฒนาบัณฑิตให้เป็นบุคคลต้นแบบในสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยเชื่อมโยงจากความรู้สู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต จากการปฏิบัติสู่การเผยแผ่ผ่านทักษะการสื่อสาร และจากการปฏิบัติและเผยแผ่สู่การเป็นผู้นำทางจริยธรรมแก่สังคม

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนด้วยการบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสื่อการสอนในข้อธรรมและการนำเสนอใช้สอนของนักศึกษาส่งผลให้ผลทดสอบความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนทำกิจกรรมอย่างชัดเจน ส่วนผลการทดลองใช้รูปแบบผ่านกิจกรรมการอบรมแบบองค์รวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ผลการประเมินโดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” แสดงถึงความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยพบว่า ขั้นตอนการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ได้ส่งผลให้ขั้นตอน ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลังด้วย Wilcoxon Negative Signed Ranks Test รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Descriptive Statistics						Z (neg. rank)	Asymp. Sig. (2-tailed)
Test	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum		
Pre-	55	22.22	5.77	11.00	35.00	-6.462	0.000
Post-	55	34.60	5.52	21.00	47.00		

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลจากการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (34.60) สูงกว่าก่อนเรียน (22.22) อย่างชัดเจน โดยมีค่า Z เท่ากับ -6.462 สะท้อนว่าคะแนนหลังเรียนมีแนวโน้มสูงกว่าก่อนเรียน นอกจากนี้ ค่า Asymptotic Significance (Asymp. Sig. 2-tailed) ที่ได้จากการทดสอบแบบสองด้านเท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ 0.05 แสดงให้เห็นว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างคะแนนก่อนและหลังเรียน กล่าวคือ การเรียนรู้มีผลต่อการเพิ่มพูนความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในนักศึกษากลุ่มตัวอย่างอย่างชัดเจน

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ ทั้ง 4 ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.38	0.68	มากที่สุด
การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต	4.49	0.56	มากที่สุด
ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.42	0.61	มากที่สุด
ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม	4.52	0.57	มากที่สุด
รวม	4.45	0.61	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีผลการประเมินโดยภาพรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า รูปแบบมีกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่มีประสิทธิภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model

ความมีคุณประโยชน์ของรูปแบบ B.A.L.I. Model	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. รูปแบบช่วยให้เข้าใจคุณค่าของหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา	4.49	0.50	มากที่สุด
2. รูปแบบทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางจริยธรรม	4.58	0.55	มากที่สุด
3. รูปแบบช่วยให้มั่นใจและเห็นแนวทางในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	4.46	0.58	มากที่สุด
4. รูปแบบ สามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกอันสะท้อนถึงคุณค่าแห่งหลักพุทธธรรม และเป็นต้นแบบที่ดีในสังคม	4.46	0.61	มากที่สุด
5. รูปแบบสามารถสร้างแรงบันดาลใจและร่วมนำพาผู้อื่นในการสร้างสังคมอุดมธรรมอันสงบและยั่งยืน	4.45	0.63	มากที่สุด
รวม	4.49	0.58	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ความมีคุณประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ประโยชน์และผลที่ได้รับจากการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า B.A.L.I. Model มีประสิทธิภาพต่อความเป็นผู้นำทางจริยธรรม และการสร้างบุคคลต้นแบบสู่สังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งควรกำหนดเป็น “นโยบายต้นแบบด้านการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์บัณฑิต” โดยบูรณาการเข้าสู่หลักสูตร กิจกรรมพัฒนานักศึกษา และระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อยกระดับการผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้ คุณธรรม และบทบาทเชิงสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ สามารถผลักดันสู่การเป็นมาตรฐานการพัฒนาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระดับชาติได้ในอนาคต เพื่อเสริมสร้างทุนทางศีลธรรมและบุคคลต้นแบบแก่สังคมไทยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พบว่า ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาและความรอบรู้หลักพุทธธรรมมีผลประเมินต่ำกว่าด้านอื่นชัดเจนทั้งที่เป็นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บัณฑิตมุ่งเน้นไปที่สาขาวิชาเอกที่ศึกษาเป็นหลักเพื่อการเข้าสู่การแข่งขันในตลาดแรงงานหลังจบการศึกษา หรือหากศึกษาในสายการสอนส่วนใหญ่จะมีการฝึกฝนในวิชาเอกเป็นหลัก ส่วนที่ศึกษาในสาขาทางพุทธศาสตร์กลับไม่มีวิชาเกี่ยวกับทักษะการถ่ายทอดเลย เน้นไปที่องค์ความรู้เป็นหลัก สอดรับกับผลการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์

ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ของ พระสมุห์ธีรพล อคฺคปณฺโญ (วิริยะกิจสุนทร) ที่พบว่า พระสงฆ์ยังขาดทักษะในสอนที่เน้นการนำเอาธรรมะไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน รวมทั้งการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่น บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม นั้นยังไม่เพียงพอ และยังให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดหาเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน ตลอดจนถึงแสวงหาความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตร และวิธีการสอนเพิ่มเติม (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปณฺโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีความท้าทายอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและผสมผสานความรอบรู้ด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและมีการบูรณาการเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มี “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” ซึ่งระบุว่าอัตลักษณ์ของบัณฑิต คือ “มีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนา และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม” (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยจะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรทุก 5 ปี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร (กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565, 2565) ซึ่งล่าช้าต่อการพัฒนาการของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดทุกวินาที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต (Lifespan Development) ของ Baltes, P. B. ที่เสนอว่าพัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuous Process) ที่ดำเนินไปตลอดชีวิต (Lifelong) และมีความยืดหยุ่น (Plasticity) เพราะมนุษย์ต้องปรับตัวเรียนรู้ และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือความทันสมัยในแต่ละช่วงวัย (Baltes, P. B., 1987) สอดรับด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ซึ่งเข้ากับแนวคิดขององค์การ UNESCO, Partnership for 21st Century Skills ที่เสนอให้ทุกคนควรมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การทำงาน และการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในประเด็นด้านการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยร่วมกับการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชาต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้ (UNESCO, 2008); (Partnership for 21st Century Skills, 2009) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ ปรุฑม บัญศรีตัน และคณะ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตรศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าหลักสูตรควรมีเนื้อหาพุทธธรรมประยุกต์ที่เน้นมิติทางสังคมอีกด้วย (ปรุฑม บัญศรีตัน และคณะ, 2564) เข้ากับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบหลักการและเหตุผลของ Tyler, R. W. ว่าการพัฒนาหลักสูตรต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างชัดเจน (Tyler, R. W., 1949) ซึ่งเป็นไปในแนวเดียวกับผลการวิจัยของ ปากพันธ์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจียง เรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคม วิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากและสูงกว่าเกณฑ์ตัดสินในทุก ๆ ด้าน (ปากพันธ์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจียง, 2568) สอดรับกับผลการวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ ซึ่งพบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลทดสอบทางการศึกษา และผลประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีผลประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อีกด้วย (กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ, 2568)

2. ผลการพัฒนาแบบแผนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) รวมเรียกว่า B.A.L.I. Model โดยรวมรูปแบบมีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่ชี้ว่าการศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาคนต้องเริ่มจากความเข้าใจในหลักธรรม (ปัญญา) นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ (ศีล สมาธิ) และกลายเป็นแบบอย่างแก่สังคม (กัลยาณมิตร) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564) เข้ากันกับบทสรุปข้อคิดความเห็นเรื่อง การศึกษาแนวพุทธ แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) พัฒนามนุษย์ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ของ ภัทรธร ภิญโญพิชญ์ ที่สรุปได้ว่า การศึกษาต้องทำหน้าที่ “นำสังคม” ทั้งนี้ การศึกษาแนวพุทธเป็นกระบวนการบูรณาการส่งเสริมมนุษย์ให้มีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับสิ่งแวดล้อม จิตใจ มั่นคงด้วยสมาธิ และมีปัญญามองเห็นคุณค่าแท้จริงของชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม ก้าวหน้าด้วยเมตตาและปัญญาไปพร้อมกัน (ภัทรธร ภิญโญพิชญ์, 2568) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาเรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ของ อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง ที่กล่าวว่า การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตามหลักพุทธจิตวิทยาและพุทธธรรมศึกษา ต้องมุ่งพัฒนา “ความรู้ - คุณธรรม - ปฏิบัติ” อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) (อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง, 2559) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์ เรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ที่กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักข้อธรรมพื้นฐานเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา (ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์, 2566) นอกจากความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นฐานในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว รูปแบบ B.A.L.I. Model ยังมุ่งการเน้นพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ (Leading for Information) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ศาสนทูตเชิงรุก” (Active Missionary) นอกจากนี้ B.A.L.I. Model ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน กล่าวคือ ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) เป็นพื้นฐานทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Application of Dhamma) และพัฒนาต่อเป็นความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมสู่ผู้อื่น (Leading for Information) อันนำไปสู่ผลลัพธ์สูงสุด คือ การเป็นต้นแบบทางจริยธรรมของชุมชนและสังคม หรือ “ต้นแบบพุทธชน” (Inspired Role Model) เป็นวงจรการพัฒนาที่เข้ากันกับแนวคิดการพัฒนาทั้ง “ภายใน - ภายนอก” ของพระพุทธศาสนาตามความเห็นของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทั้ง “ภายใน - ภายนอก” มาจากหลัก ภาวนา 4 คือ กายภาวนา พัฒนากาย ให้จัดการกับสิ่งภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี ศีลภาวนา พัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับภายนอก จิตภาวนา พัฒนาจิตใจให้มั่นคง เข้มแข็งและมีคุณภาพ และปัญญาภาวนา พัฒนาความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริงของสรรพสิ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564) ซึ่งสนับสนุนโดยผลการศึกษา ของ วรินทร์ จินดาวงศ์ เรื่อง การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรม ที่พบว่า การพัฒนาปัญญาภายใน มีเป้าประสงค์มุ่งเน้นพัฒนาความฉลาดเชิงปฏิบัติ ความฉลาดเชิงสร้างสรรค์ และความฉลาดเชิงวิเคราะห์ ด้วยการบูรณาการหลักปัญญาพละ

วิริยะพละ อนามัยพละ และ สังคหพละ เป็นพลังเพื่อขับเคลื่อนให้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาภายในทางด้านจิตวิญญาณ และความฉลาดทางด้านอารมณ์ เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของสังคมต่อไป (วรินทร์ จินดาวงศ์, 2566)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ B.A.L.I. Model พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ผ่านองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน สามารถหล่อหลอมและเสริมสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาในการเป็น “บุคคลต้นแบบ” ของสังคม ได้จริงในบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ การประยุกต์ใช้ การสื่อสารธรรมะ และการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยากลุ่มเกสตัลต์ (Gestalt Psychology) ที่เน้นการมองมนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วน (Vitello, M. & Salvi, C., 2023) ตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบองค์รวม ของ Johnson, A. ที่เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่พัฒนาผู้เรียนทั้งคน (Whole Person) โดยครอบคลุมมิติทางปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และร่างกาย (Johnson, A., 2023) สอดรับกับการวิจัยเรื่อง การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ของ ญัฐชยา จิตภักดี และคณะ ที่พบว่า การพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนาทั้งกายกับจิตไปพร้อมกันจึงจะเกิดความสมดุล หลักพุทธจริยศาสตร์การพัฒนามนุษย์ ได้แก่ หลักภavana 4 คือ 1) กายภาวนา การสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยการตั้งมั่น พากเพียร ใช้สติ สมาธิ และปัญญา 2) สीलภาวนา การพัฒนาความประพฤติให้เกิดระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ และมีศักยภาพ และ 4) ปัญญาภาวนา การเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ทันโลกและชีวิตตามสภาวะการณ์ ทำตนให้รอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (ญัฐชยา จิตภักดี และคณะ, 2564) นอกจากนี้ ผลประเมินองค์ประกอบที่ 4 ที่เป็นเป้าหมายของรูปแบบ คือ ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงถึงผลของการหล่อหลอมพุทธอัตลักษณ์ภายในอย่างแท้จริงผ่านพุทธอัตลักษณ์ที่เข้มแข็งและส่งต่อพุทธอัตลักษณ์สู่สังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลสามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการสังเกต การเลียนแบบ และการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ (Role Model) (Bandura, A., 1971); (Bandura, A., 1977) สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ด้วย B.A.L.I. Model สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางคุณธรรมของสังคมอันเป็นแนวทางสำคัญในการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมครบถ้วน เข้ากับปณิธานของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ว่า “มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ” (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ในขณะเดียวกันนั้น B.A.L.I. Model เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลต้นแบบผ่านการสังเกตและเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ตามแบบสะท้อนผล สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ Wiggins, G. P. & McTighe, J. ที่เน้นผลลัพธ์เป็นฐาน ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) ระบุผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Identify Desired Results) 2) กำหนดหลักฐานของการเรียนรู้ (Determine Acceptable Evidence) และ 3) วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ (Plan Learning Experiences and Instruction) (Wiggins, G. P. & McTighe, J., 2005) สอดรับกับงานวิจัยเรื่อง การออกแบบชุดการสอนงานพื้นฐานอาชีพสำหรับครู

โดยการออกแบบการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ สุภาพร บางใบ และคณะ ซึ่งพบว่า การใช้แนวคิด Backward Design สามารถส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุภาพร บางใบ และคณะ, 2568) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้สำหรับนักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ของ กัญติชา ศรเสนา และคณะ ที่พบว่า ประสิทธิภาพของการพัฒนาชุดการสอนของคะแนนใบงานระหว่างเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีความพึงพอใจมาก (กัญติชา ศรเสนา และคณะ, 2567) ดังนั้น เมื่อได้เห็นต้นแบบที่ดีจึงเกิดแรงขับเคลื่อนภายในใจที่จะปฏิบัติตามตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนา ของ กนกรัตน์ศิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วซัง ที่กล่าวว่า การสร้างแรงจูงใจตามหลักพุทธธรรมเป็นการสร้างพลังใจให้กับตนเองและคนรอบข้างด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น (กนกรัตน์ศิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วซัง, 2561) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษา เรื่อง ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของ พระมหาเกรียงไกร ฐิตวิโร โดยเสนอว่า การเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนตามหลักธรรม มีมาตรฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติด้าน การครองตนครองคน และครองงาน (พระมหาเกรียงไกร ฐิตวิโร, 2566) นอกจากนี้ ยังเห็นไปในแนวทางเดียวกับผลการศึกษา เรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ของ ภาวิณี ภาพันธ์ ที่พบว่า บุคคลต้นแบบล้วนมีจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในไม่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมภายนอก และการเปลี่ยนแปลงภายในต้องอาศัยหลักธรรม ศรัทธา และการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่นำไปสู่การพัฒนาตนในทางที่ดีจนเป็นบุคคลต้นแบบของสังคม (ภาวิณี ภาพันธ์, 2562)

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า ผลการประเมินความเป็นคุณประโยชน์ของรูปแบบ B.A.L.I. Model โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาองค์ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มและการปฏิบัติจริงในบริบทของสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าของหลักธรรมและปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเข้ากับแนวคิดการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของ Mezirow, J. ซึ่งมุ่งเน้นถึงการเรียนรู้ที่แท้จริงไม่เพียงแต่เพิ่มพูนความรู้ แต่ยังทำให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Frame of Reference) ผ่านการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reflection) และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น (Mezirow, J., 1991) นอกจากนี้ ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการพัฒนาตามแนวทางการศึกษายุคใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณรัตน์ เจียะหลี่ ที่พบว่า รูปแบบการที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองการพัฒนาการศึกษายุคใหม่ได้อย่างรอบด้าน ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการชัดเจนจากกิจกรรมที่เน้นการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติ (สุวรรณรัตน์ เจียะหลี่, 2568) สอดรับกับการศึกษาของ อ้วนอล อาแว และคณะ ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม 3 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก (อัฟพล ออแว และคณะ, 2566)

ข้อจำกัดของการวิจัย (Research Limitation) การวิจัยมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น ผลการวิจัยนี้อาจสะท้อนความคิดเห็นเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าถึงได้ในช่วงเวลาศึกษา และอาจไม่สามารถอ้างอิงทั่วไปไปยังประชากรทั้งหมดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรใช้ความระมัดระวังในการนำผลการวิจัยไปอ้างอิงในบริบทอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ทำให้ได้ รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม รวมเรียกว่า B.A.L.I. Model แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

“B.A.L.I. Model: นวัตกรรมสร้างคนดีสู่บุคคลต้นแบบ” นี้ มี 4 องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) คือ การสร้างฐาน เพื่อปลูกฝังความเข้าใจผ่านสื่อสมัยใหม่ 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) คือ การสร้างทักษะฝึกฝนการนำธรรมะไปแก้ปัญหาในชีวิตจริง 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) ถือเป็นการสร้างภาวะผู้นำ อันเป็นการส่งเสริมการเป็นอาสาสมัครและผู้นำกิจกรรม และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) การสร้างตัวตน สถาปนาอัตลักษณ์การเป็นแบบอย่างที่ดีที่สังคมยอมรับ โดยกระบวนการทั้งหมดทำงานผ่านวงจร P-E-D-C-A ที่เปลี่ยนบทบาทอาจารย์จาก “ผู้สอน” เป็น “โค้ชจริยธรรม” (Moral Coach) และเปลี่ยนนักศึกษาจาก “ผู้เรียน” เป็น “ผู้สร้างแรงบันดาลใจ B.A.L.I. Model” จึงเป็นกระบวนการ

พัฒนาพุทธอัตลักษณ์ให้นักศึกษาเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต หล่อหลอมคุณลักษณะภายในโดยเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง ช่วยปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าตนเองในฐานะผู้นำที่มีจริยธรรม มีผลการเปลี่ยนแปลงภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นบุคคลต้นแบบ รวมทั้งค้นพบศักยภาพตนเองในการสร้างแรงบันดาลใจและร่วมมือกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคมพบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตอยู่ในระดับดีโดยผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่าบัณฑิตประเมินตนเอง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมพุทธอัตลักษณ์มี 4 องค์ประกอบหลัก เรียกว่า B.A.L.I. Model จากการทดลองใช้รูปแบบพบว่า มีประสิทธิผลสูงด้วยกระบวนการให้นักศึกษาได้เรียนรู้เนื้อหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติถ่ายทอดในบริบทสังคมจริง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของหลักพุทธธรรม และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของตนเป็นต้นแบบสังคมคุณธรรม นอกจากนี้ งานวิจัยนี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1) ผลักดันการใช้รูปแบบไปยังสถานศึกษาอื่น ๆ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 2) ส่งเสริมให้ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ปรับแนวทางการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แบบกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำไปใช้ในชีวิต การสื่อสารและสร้างแรงบันดาลใจจากต้นแบบในกลุ่ม และ 3) ส่งเสริมให้หลักสูตรในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาผ่านรูปแบบที่เน้นการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติและเผยแผ่ในคราวเดียวกันแบบครบวงจร รวมถึงให้มีการสนับสนุนปัจจัยประกอบอย่างเพียงพอ ทั้งด้าน งบประมาณ เทคโนโลยี สารสนเทศ บุคลากร นโยบายและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้รูปแบบสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาผลกระทบระยะยาว ควรมีการติดตามผลหลังจากนักศึกษาจบการศึกษาไปแล้ว 1 - 3 ปี เพื่อประเมินว่า “พุทธอัตลักษณ์” ที่พัฒนาขึ้นนั้นยังคงความคงทนในบริบทการทำงานจริงหรือไม่ 2) การเปรียบเทียบพฤติกรรม ควรขยายการวิจัยไปยังมหาวิทยาลัยทั่วไปที่ไม่ได้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อทดสอบ B.A.L.I. Model สามารถปรับใช้กับนักศึกษาทั่วไปในสังคมพหุวัฒนธรรมได้เพียงใด และ 3) การวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ควรใช้การสังเกตเชิงลึก หรือการบันทึกสะท้อนคิด เพื่อศึกษาว่าขั้นตอนใดใน P-E-D-C-A ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมนักศึกษามากที่สุด เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบให้กระชับและมีประสิทธิภาพสูงสุด

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (2565). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 20 ก หน้า 12-27 (31 มีนาคม 2565).
- กนกรัตน์ศิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วซัง. (2561). แนวคิดแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 3(3), 147-156.
- กรวรรณ ออบสุวรรณ และคณะ. (2568). การประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler). Journal of Education and Innovation, 27(3), 92-108.
- กัญฉิชา ศรเสนา และคณะ. (2567). การพัฒนาชุดการสอน ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 11(4), 300-315.
- ณัฐชา จิตภักดี และคณะ. (2564). การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 8(2), 208-219.
- ทนุธรรม เพชรพงษ์ และกิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์. (2569). บูรณาการพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจ และอัตลักษณ์อย่างยั่งยืน. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(1), 929-942.
- ปกานันท์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจียง. (2568). การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคม วิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 8(3), 463-478.
- ปรุทม์ บุญศรีตัน และคณะ. (2564). การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ศึกษา ของ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วารสารปณิธาน, 17(2), 285-317.
- พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ชีรสกโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560). อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา: ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติ เพื่อความยั่งยืนตามวิถีพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 13(ฉบับพิเศษ), 256-267.
- พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ) และพระมหาธีระชัย สุกิจโต. (2568). พระพุทธศาสนากับการบูรณาการ ศาสตร์สมัยใหม่. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 8(1), 324-337.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2564). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/583
- พระมหาเกรียงไกร ฐิตวิโร. (2566). ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(7), 315-325.
- พระสมุห์ธีรพล อคฺคปัญโญ (วิริยะกิจสุนทร). (2564). การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชน ของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ภัทรธร ภิญญพิชญ์. (2568). การศึกษาแนวพุทธ: แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) พัฒนามนุษย์ ด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา. เรียกใช้เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://main.bia.or.th/buddhist-education/>
- ภาวิณี ภาพันธ์. (2562). การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(1), 55-66.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). สุภาสิต ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ. เรียกใช้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.mcu.ac.th/pages/philosophy-commitment-vision-mission>
- _____. (2567). รายงานการประเมินตนเอง (SAR) ระดับสถาบัน ประจำปีการศึกษา 2567. เรียกใช้เมื่อ 7 พฤษภาคม 2569 จาก <https://qa.mcu.ac.th/index.php/book/univ-sar-2567/>
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). วัตถุประสงค์ / ปณิธาน. เรียกใช้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.mbu.ac.th/about/post-2630/>
- _____. (2567). ระบบรายงานผลการประเมินตนเองออนไลน์. เรียกใช้เมื่อ 7 พฤษภาคม 2569 จาก <https://e-sar.mbu.ac.th/>
- ปริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์. (2566). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. วารสารปารมิตา, 5(2), 307-318.
- วรินทร์ จินตาวงศ์. (2566). การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการปริทรรศน์, 6(2), 127-135.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ. (2562). กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามวาลักษณ์นิสิตของมหาวิทยาลัย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 10(2), 346-360.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.papayutto.org/th/book-content-index/467>
- สุภาพร บางใบ และคณะ. (2568). การออกแบบชุดการสอนงานพื้นฐานอาชีพสำหรับครูโดยการออกแบบการเรียนรู้ การสอนแบบย้อนกลับ (Backward Design). วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 20(3), 73-88.
- สุวรรณรัตน์ เจ๊ะยะหลี่. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงระบบร่วมกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและทักษะนวัตกรครูโรงเรียนบ้านหาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(12), 193-206.
- อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง. (2559). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. วารสารพุทธจิตวิทยา, 1(2), 30-38.
- อัมพล อาแว และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยี, 3(1), 83-92.
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical Propositions of Life-Span Developmental Psychology: On the Dynamics Between Growth and Decline. LIFE-SPAN DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY, 23(5), 611-626.
- Bandura, A. (1971). Social Learning Theory. New York: General Learning Press.
- _____. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. Psychological Review, 84(2), 191-215.

- Johnson, A. (2023). Holistic Learning Theory: More than a Philosophy. *Journal of Contemplative and Holistic Education*, 1(2), 1-9.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). *Framework for 21st Century Learning*. Columbus: Battelle for Kids.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNESCO. (2008). *ICT competency standards for teachers: policy framework*. Paris: Scientific and Cultural Organization.
- Vitello, M. & Salvi, C. (2023). Gestalt's Perspective on Insight: A Recap Based on Recent Behavioral and Neuroscientific Evidence. *Journal of Intelligence*, 11(12), 224. <https://doi.org/10.3390/jintelligence11120224>.
- Wiggins, G. P. & McTighe, J. (2005). *Understanding by Design*. Retrieved May 7, 2026, from <https://shorturl.asia/Kvp4E>